

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมา หลักการและเหตุผล

เมืองหลวงของประเทศไทย มหานครที่เป็นศูนย์กลางความเจริญทางเศรษฐกิจ มีผู้คนจากทุกภูมิภาคหลั่งไหล เข้ามาหางานทำ ศึกษาเล่าเรียน หรือประกอบกิจกรรมต่าง ๆ จากพื้นที่ซึ่งแต่เดิมเป็นผืนนากว้างใหญ่ แปรเปลี่ยนเป็นหมู่บ้านจัดสรร ศูนย์การค้า โรงงานอุตสาหกรรม แหล่งชุมชน ฯลฯ เหล่านี้ล้วนสร้างปัญหาการขาดแคลนน้ำเพื่อใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ และปัญหาน้ำท่วมอันมีสาเหตุจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินจากพื้นที่ซึ่งแต่เดิมเคยใช้ทำนา สามารถรองรับน้ำเหนือหลากและน้ำฝนที่ตกในพื้นที่ไว้ได้อย่างไม่สร้างปัญหาความเดือดร้อนให้กับราษฎร ทั้งสองปัญหาดังกล่าวนับวันมีแต่จะทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จำเป็นที่จะต้องหาวิธีแก้ไขบรรเทาให้เกิดความเสียหาย หรือเสียหายน้อยที่สุด เพื่อมิให้ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาประเทศ น้ำแล้ง เป็นปัญหาสำคัญสำหรับสังคมโดยรวมทั้งสังคมชนบทที่ต้องการน้ำเพื่อเกษตรกรรมเป็นปัจจัยหลัก และสังคมเมือง ที่ต้องการน้ำกินน้ำใช้ และน้ำเพื่อประกอบกิจกรรมในทุกด้าน ดังนั้น แนวคิดและกลยุทธ์ในการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำจึงต้องดำเนินไปในรูปแบบของการผสมผสานการนำน้ำจากแหล่งน้ำผิวดิน และน้ำใต้ดินมาใช้ประโยชน์ร่วมกัน โดยการนำน้ำใต้ดินขึ้นมาใช้ช่วยส่งเสริมในช่วงเวลาที่น้ำผิวดินขาดแคลนหรือในพื้นที่ที่น้ำผิวดินมีปริมาณจำกัด น้ำใต้ดินที่สูบขึ้นมาจะช่วยในด้านการอุปโภคบริโภคไม่ให้เกิดการขาดแคลน ที่สำคัญจะต้องจัดสรรน้ำให้ถึงมือผู้รับประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ ในการนำน้ำจากผิวดินมาใช้เริ่มด้วยการพัฒนาแหล่งน้ำใหม่เพิ่มขึ้น เช่น การก่อสร้างอ่างเก็บน้ำไม่ว่าจะเป็นขนาดใหญ่ ขนาดกลาง หรือขนาดเล็ก ในพื้นที่ที่มีศักยภาพ ในเชิงวิศวกรรมและสภาพภูมิประเทศ รวมทั้งความเหมาะสมทางด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ, 2560)

ปัจจุบันหลายประเทศประสบปัญหาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรน้ำ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ประเทศไทยก็เช่นกัน ซึ่งมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นทุกปี ทำให้หลายภาคส่วนหันมาให้ความสำคัญในการบริหารจัดการน้ำอย่างเป็นระบบ (กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, 2557)

ส่วน ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ แบ่งเขตการปกครอง เป็น 15 หมู่บ้าน ประกอบด้วยหมู่บ้าน หมู่ 1 บ้านยางโพน , หมู่ 2 บ้านหนองดุม , หมู่ 3 บ้านหนองนกเกเรียน , หมู่ 4 บ้านหนองเชือก , หมู่ 5 บ้านหนองปลาแดก , หมู่ 6 บ้านหนองดวน , หมู่ 7 บ้านกระทุ่ม , หมู่ 9 บ้านหนองกรุดพัฒนา , หมู่ 10 บ้านนกกุง , หมู่ 11 บ้านหัวช้าง , หมู่ 12 บ้านหนองปลาแดกน้อย , หมู่ 13 บ้านเมืองแกใต้ , หมู่ 14 บ้านเมืองแกเหนือ , หมู่ 15 บ้านยางโพนเหนือ , หมู่ 16 บ้านสวายตาง

วน มีจำนวนประชากรใน ตำบลเมืองแก จำนวนหลังคาเรือน 1,854 หลังคาเรือน จำนวนประชากร 8,344 คน จากการพูดคุยกับตัวแทนทางชุมชนนี้จะพบปัญหาหนึ่งที่สำคัญต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน นั่นก็คือ ปัญหาการจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างชัดเจน ยังไม่มีรูปแบบการนำแหล่งน้ำธรรมชาติไปให้ถึงคนที่ยังไม่ได้ประโยชน์ ต้องการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำนาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น ต้องการบริหารจัดการน้ำโดยใช้พลังงานทางเลือก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อหาแนวทางการการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น

กรอบแนวคิด

(Problem)

1. ยังไม่มีรูปแบบการนำแหล่งน้ำธรรมชาติไปให้ถึงคนที่ยังไม่ได้ประโยชน์
2. ยังไม่มีรูปแบบการบริหารจัดการน้ำอย่างชัดเจน
3. ต้องการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำนาเพื่อให้ประชาชนมีรายได้เพิ่มขึ้น
4. สิ้นเปลืองพลังงานและเงินในการนำน้ำมาปลูกพืชนอกฤดูกาลทำนา เช่น สูบน้ำใช้เครื่องยนต์คูโบต้า, ปั๊มน้ำบาดาลโดยใช้ไฟฟ้า

(Process)

1. หารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก
2. หาแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก

กระบวนการมีส่วนร่วม

(Output)

1. ชุมชนเกิดคณะทำงานในการบริหารจัดการแหล่งน้ำในครัวเรือนของชุมชนอย่างน้อย 1 กลุ่ม
2. ชุมชนได้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
3. ชุมชนได้แนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย 1 แนวทาง

(Goal)

1. ได้ครัวเรือนต้นแบบ
2. ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการลดรายจ่าย ลดการใช้พลังงานลง เช่น พลังงานน้ำมัน พลังงานไฟฟ้า เป็นต้น และมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. อบต. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เป็นนโยบายเชิงสาธารณะ และมีการระบุในแผนการดำเนินงานของหน่วยงานได้

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
2. เพื่อหาแนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินงาน

บ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์

นิยามศัพท์

รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่สร้าง หรือพัฒนาขึ้น แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบสำคัญของเรื่อง ให้เข้าใจง่ายขึ้น เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไป นำเสนอในรูปของข้อความหรือแผนผังได้

การบริหารจัดการแหล่งน้ำ หมายถึง การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง รวมกันอย่างบูรณาการ เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องในเขตลุ่มน้ำ เพื่อแก้ไขปัญหาวิกฤตการณ์น้ำ ได้แก่ การขาดแคลนน้ำ อุทกภัย คุณภาพน้ำเสื่อมโทรม อย่างเป็นรูปธรรม ทั้งในระยะสั้น และระยะยาว ให้ปัญหาบรรเทาหรือกำจัดจนหมดสิ้นไป การจัดสรรกลุ่มผู้ใช้น้ำ การใช้แหล่งน้ำ รวมถึงการนำน้ำไปใช้ประโยชน์ภายในครัวเรือนด้วย

อุปโภคบริโภค หมายถึง การใช้สอยสิ่งต่างๆ ให้เกิดประโยชน์ หรือการกิน อันเป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมโดยรวม โดยสิ่งที่ถูกใช้สอยนั้น จะมีการเสื่อมสภาพ ร่อยหรอ หรือหมดไปได้ เมื่อต้องการใช้อีก จะต้องหาสิ่งใหม่มาทดแทนเพิ่มเติม หรือสิ่งนั้นอาจไม่หมดไป และสามารถทดแทนได้ตลอดเวลา

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่คนในชุมชนได้รับโอกาสและได้ใช้ออกสในการทำงานร่วมกัน มีความต้องการร่วมกัน ทั้งทางด้าน การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมร่วมกัน รับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล เพื่อให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงในการจัดการป่าร่วมกันของคนในชุมชน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนเกิดคณะทำงานในการบริหารจัดการแหล่งน้ำในครัวเรือนของชุมชน
อย่างน้อย 1 กลุ่ม
2. ชุมชนได้รูปแบบการบริหารจัดการแหล่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของ
ชุมชนบ้านเมืองแก ตำบลเมืองแก อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์
3. ชุมชนได้แนวทางการปฏิบัติร่วมกันที่เหมาะสมในการการบริหารจัดการแหล่งน้ำของ
ชุมชนเพื่อการอุปโภคบริโภคอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน อย่างน้อย 1 แนวทาง
4. ประชาชนที่เข้าร่วมโครงการลดรายจ่ายและมีรายได้เพิ่มขึ้น